

Ackermanné Kelő Kamilla

A TEHETSÉGGONDOZÁS KRITIKUS PONTJAI A PEDAGÓGUSOK SZEMSZÖGÉBŐL

A Károli Gáspár Református Egyetem Pedagógusképző Karán több éve sikeresen zajlanak Tehetséggondozás, tehetségfejlesztés Pedagógus szakvizsga szakirányú továbbképzési szakon képzéseink. Az oktatás folyamán igyekszünk mindazokra a pedagógiai tapasztalatokra, előzetes ismeretekre építeni, melyekkel hallgatóink érkeznek. A 2019/20-as tanév első félévében, az akkori képzés kezdetén kérdéssort állítottunk össze annak érdekében, hogy hallgatóink tehetséggondozással kapcsolatos prekoncepcióit felmérjük. A csoport tagjai a szakma több szegmenséből érkeztek, óvodapedagógusok, tanítók, felső tagozatos tanárok (anyanyelv, idegennyelv, matematika, történelem), valamint fejlesztőpedagógusok voltak. A válaszok közül azokat mutatjuk be jelen írásban, melyek a szakma elé is tükröt tartva, társadalmi, ugyanakkor szakmapolitikai kérdésként is tekintenek a tehetséggondozás kritikus pontjaira.

A tehetségazonosítás gyakorlatának nehézségei

Az azonosítás módszerei

Mára számos tehetségazonosításra szolgáló intelligencia- és kreativitásmérő eszköz, viselkedésjellemző elemzést szolgáló vizsgálat, a tehetséges gyerekek erősségeit feltérképező módszer, tantárgyi teljesítménymérés, különböző tanulmányi versenyek állnak rendelkezésre. A *tehetségazonosító tesztek* alkalmazása azonban nem könnyű feladat, a vizsgálóeszközök közti eligazodás nehézséget jelent. Hallgatóink egy része korábban részt vett a Nemzeti Tehetség Központ által indított képzéseken, melyeken megismerkedhettek e tehetségazonosító eszközökkel.¹ A pedagógusok véleménye szerint a tesztek önmagukban nem elegendők. A gyermek megismerésének alapja az *aktív figyelem*. Vizsgálják, hogy milyen tevékenységet választ a tanuló szívesen, mivel lehet hatékonyan motiválni, vagy mi tölti el meglelégedéssel. Ez a megfigyelés nem korlátozódik a tanórai keretekre, kiterjed a szakkörökre, egyéb szervezett programokra és a szabadidős tevékenységekre is. Minden kínálkozó élethelyzetet igyekeznek felhasználni a gyermek tökéletesebb megismerésére, mely lehet egy kiállítás, iskolai ünnepély, családi nap, csendes nap, hospitálás, szakköri bemutató stb. A gyermek teljesebb megértéséhez, az életkoron túl egyéni sajátosságuk megismerésére szükség van a tanár–diák együttes tevékenységére, a gyakori együttlétre, a szülőkkal való kapcsolattartásra és egyéb, a gyermekekkel foglalkozó szakemberek ismeretére,

¹ A válaszadók által alkalmazott módszerek közül mind megtalálható az alábbi forrásban: Dávid Mária–Dávid Imre: *A tehetségigéretes keresése, azonosítása*. In: Szabó Zsuzsa (szerk.): *A tehetség kézikönyve*. Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége, 2019.
https://tehetsseg.hu/sites/default/files/kezikonyv/nk_mind_o.pdf [2023. január 22.]

valamint a velük való szoros szakmai együttműködésre. Többen említették a gyermekkel történő beszélgetést és az érdeklődéstérkép készítését, mely során fény derülhet személyes motivációira, erősségeinek, fókuszterületeinek feltárására. Ezek a beszélgetések azért is fontosak, mert a gyermekek tanulási szokásait, megismerési folyamataik módját áttekintve esetleges hatékonyabb módszerek felajánlására, kipróbálására is lehetőség nyílik. Részlet az egyik hallgatói véleményből:

„Hiszem, hogyha az egyéni erősségekre alapozunk, az egyéni utak választását támogatjuk, felelősséget rendelünk hozzá és fejlesztő módon értékeljük a gyermek adott folyamatban végzett tevékenységét, kialakulhat benne saját sikerei kimunkálásának igénye, erősödhet kompetenciaélménye, ami a további próbálkozásokra, tevékenység végzésekre ösztönözheti. Ez a folyamat záloga lehet a tehetségek fejlődésnek, de a hátrányok leküzdésére való támogatásnak is.”

A megismeréshez szorosan kapcsolódik a szülői jellemzés, az otthoni szokások, sajátos tevékenységek feltérképezése. A pedagógusi és szülői megfigyelésen túl lehetőség van a gyermekkel foglalkozó szakemberekkel (edző, fejlesztőpedagógus, osztályfőnök, pszichológus stb.) konzultáció kezdeményezésére, mely többszemponútú megközelítés segíti az objektíven látást, a téves diagnózisállítást elkerülését. Ezen a ponton említik többen, hogy szükségesnek érzik külső erőforrások, tehetségfejlesztésben jártas szakemberek bevonását.

Hallgatóink a fenti két módszer mellett az azonosításban nagy szerepet tulajdonítanak a *versenyeredményeknek*, *kompetenciaméréseknek*. Bár a pedagógiai szakirodalomban megoszlanak a vélemények a versenyeztetés feltétlen előnyeivel kapcsolatban, a tehetséges személynek sikerélményre, megmérettetésre van szüksége. Szinte minden képességterületen tehetséges gyermek belső igénye, hogy megmutathassa kiválóságát. A versenyek segítenek, hogy növeljék teljesítményüket, gyarapítsák tudásukat, megtanulják legyőzni az akadályokat, önmagukat. A verseny természetes velejárója a siker és a kudarc. Mindkettő megélése társas támogatást igényel. Mind a felkészítő pedagógus, mind a szülő komoly felelőssége, hogy ezeken az érzelmi hullámokon átsegítse a gyermeket. Az eredmények együttes feldolgozása segít a társas kompetenciák fejlődésében, a megküzdési stratégiák kialakításában, a helyes önértékelés kialakulásában. Ebben a kontextusban a kudarc hordozása már nem demoralizáló, sokkal inkább további munkára sarkalló élménnyé válhat. Azonban vannak olyan gyerekek, akik nagyon jól teljesítenek az iskolai körülmények között, kreatívak, de versenyhelyzetekben leblokkolnak, alulteljesítenek. Ezeket a gyermekeket más úton kell fejleszteni. Ahogyan azt az egyik hallgatónk megfogalmazta: „A tehetséggondozás nem jelent minden esetben versenyzést, a küzdeni tudás eredményképpen a siker megszülethet egy jól tervezett, lebonyolított tanórán, vagy tehetséggondozó foglalkozáson is.”

Pedagógusaink egy része problémaként említi, hogy a versenyeztetés során nem tud teljesen objektív versenyfeltételeket teremteni, illetve nem minden esetben valósul meg ez a feltétel. További megfontolásra érdemes szakmai

vélemény az, mely korlátozná az egy tanuló által egy tanévben teljesíthető versenyek számát. Ezzel elkerülhető lenne a túlzott stressz, valamint jutna figyelem a versenyek mellett az egyéb tanulmányi feladatok megoldására.

A tehetségfelismerés a fentiek alapján komoly szakmai felkészültséget igényel, mellyel a pedagógusok meglátásuk szerint nem rendelkeznek. Képzésünk során igyekszünk a tehetségazonosítási módszereket bemutatni és elősegíteni azok professzionális használatát. Elemezzük, hogy miként lehet ezeket az intézményi sajátosságokhoz igazítani. Bemutatjuk azt az intézményi hálót, melyekkel a tehetséggondozás kapcsán kapcsolatba kerülnek. Megjegyzendő, hogy a pedagógusok meglehetősen sok tehetségfejlesztő programot ismernek, némelyekkel már szakmai kapcsolatban is állnak. Hallgatóink már a képzés elején jól látják, hogy a fókusz nem önmagán a tehetségazonosításon van, a diagnosztika csak az első lépés, a cél, a tehetséges gyermek fejlődésében valósul meg, mely hosszú folyamat eredménye. Ennek a folyamatnak része a tehetségprogramokban való részvétel, valamint e programok hatásvizsgálata.

A tehetségazonosítás gátjai

E korai szakasz ugyanakkor veszélyeket is tartogat. Ilyen veszély a rejtett tehetségek fel nem ismerése, melynek oka sokszor a gyermek szociális státusza, a közösségben elfoglalt helye, emocionális állapota, vagy az elvárttól eltérő viselkedése. A tehetségazonosítás gátjának tekinthető a *sztereotípiák* megléte, melyek egyrészt csodagyerekeknek, másrészt sajátos személyiségjegyei miatt kezelhetetlennek címkézik a tehetséges gyermekeket. A vizsgálatokból az is kiderülhet, hogy egy jó tanuló, a tanórákon kiemelkedő teljesítményt nyújtó gyermek nem feltétlenül tehetséges, ami gyakran tévútra vezeti a tanárokat.

A beazonosítás további nehezítő tényezői közé sorolhatjuk, ha a gyerek nem találkozik képességének, tehetség típusának megfelelő minőségű, nehézségű feladatokkal. Az *alulterhelt* gyermek számára lassú a haladás üteme, kevés az ismeret, vagy az egyszerű feladatokban nem talál kihívást.

A tehetséges gyermek fejlődése általában nem egyenletes és nem is szimmetrikus. Míg a gyermek kiemelkedően teljesít egyes képességterületeken, másokban lemaradást mutathat. Az egyenetlen képességszint a tehetségazonosítás gátjává válhat. A szinkronicitás hiánya megmutatkozhat az értelmi, érzelmi, és a mozgásfejlődés területén.² Fontos, hogy a tehetségterület megtalálása mellett figyelmet fordítsunk a lemaradások kezelésére is, hiszen az egyenetlen fejlődés elbizonytalaníthatja a tehetséges tanulót. Ugyanakkor sokszor éppen a lemaradások kompenzálása, a rosszul működő képesség, képességegyüttes fókuszba kerülése miatt homályosodik el a tehetségfejlesztés. Ezért a fejlesztés tervezése során a párhuzamos erősítést részesítik előnyben. „Gyakran a gyors szellemi fejlődés messze megelőzi az amúgy életkornak megfelelő szinten álló testi, érzelmi és szociális fejlődést. [...] Ezekben a helyzetekben sok pedagógiai tapintatra,

² Vö. Harmatiné Olajos Tímea: *Tehetség és szocio-emocionális fejlődés*. Didakt, Debrecen, 2011.

ötletességre van szükség, hisz nem képesek olyan testi, érzelmi, szociális reakciókra, melyeket intellektuális képességeik alapján elvárnánk.”³

Több hallgatónk említi a tanulók „elkoptatásának” veszélyét, melyet leginkább a *burnout* jelenséggel hozhatunk kapcsolatba. Az alsó tagozattól kezdődő sok, akár több tudományterületen, tantárgyból történő folyamatos szakkörre járás, versenyeztetés a gyermekek egy részénél kiégést eredményezhet. Hallgatónk tapasztalata szerint a tanulók 6. osztálytól kezdődően, a növekvő terhek és délutáni elfoglaltságaik miatt nem szívesen vesznek részt többféle tantárgyi megmérettetésen. Ennek figyelembevételével, a versenyterhelések optimalizálásával éppen azt érhetjük el, hogy a fókusz az érdeklődési területre, a megfelelő tartományba essen, melynek következtében fokozódik az elmélyülés és a teljesítmény.

A differenciált fejlesztés nehézségei

A beazonosítás után a következő lépés, és egyben problémakör a specifikus tehetségek alapján történő *differenciálás*. A megfelelő módszer, eszköz megtalálása a fejlesztéshez talán a legkritikusabb pontja a tehetség gondozásnak. Az egyéni különbségek figyelembevétele, az azokhoz való alkalmazkodás a hétköznapi pedagógiai folyamat része, a tehetség gondozás terén azonban kiemelt jelentősége van. Többben jelzik, hogy a főiskolán elsajátított tudásuk és az intézményi pedagógiai gyakorlatuk az életkori sajátosságokhoz igazodó normatív koncepciót preferálja az egyéni sajátosságokat előtérbe helyező, segítő pedagógiai elképzelések helyett, amely a tehetséges tanulók fejlesztése szempontjából hátrányt jelent.⁴ Ahogyan egyik hallgatónk fogalmaz: „A differenciálásnál sok szempontot figyelembe kell venni, ezek közül a legfontosabbak, hogy az ismeretszerzéshez, feldolgozáshoz rendelkezik-e megfelelő tudással, a műveltségvézéshez szükséges képességekkel, motivált-e az önálló munkavégzésre, jártas-e a szükséges munkaeszközök használatában, képes-e társaival együtt dolgozni, milyen fejlettek a szociális képességei.” A leggyakrabban alkalmazott módszerek közé tartozik hallgatónk körében a frontálistól eltérő munkaforma-választás, a kooperatív technikák, az egyéni tehetségfejlesztő programok alkalmazása, vagy az alkalmazott módszerek szélesítése, pl. gyakori projektek, melyek lehetőséget teremtenek a tanórai és azon kívüli tevékenységek összekapcsolására. További lehetőségek a tanulói előadások, saját munkák bemutatása, a dústítás, illetve a gyorsítás, valamint olyan feladatok adása, melyek több alternatívát kínálnak és felkínálják a döntési szabadság lehetőségét. Tantárgytól függetlenül mindenki alkalmazza a csoportbontást. Többféleképpen valósítják meg eredményesen, egyrészt homogén csoportok kialakításával, melyben a tehetséges gyermek a gyorsabban haladókkal több, elmélyülést, kreativitást kívánó feladatot tud megoldani, illetve a heterogén csoportbontással, melyben a tehetséges gyermek mentorrá, segítővé válhat csoportjában. A csoportok jól szervezhetőek a kooperatív módszerekkel, melyek alapelvei az építő egymásra utaltság, az egyéni felelősség,

³ Herskovits Mária: *Mit kezdünk a tehetséggel? Iskolakultúra*, 2005/4. 25.

⁴ Bővebben: Nagy József: *Kompetencia alapú kritériumorientált pedagógia*. Mozaik Kiadó, Szeged, 2007.

az egyenlő részvétel. A kooperatív tanulás ezen kívül a társas készségek fejlesztésében, az iskolai teljesítményhez való pozitív viszonyulásban, valamint az önismeretre is jó hatást gyakorol.⁵ Ezen módszerek következetes megvalósítása a mindennapokban a magas csoportlétszámok mellett nehézségbe ütközik.

„Ne még több rutinfeladatot kapjon, hanem érdeklődésének, gondolkodásának megfelelő szintű, kihívást jelentő problémával találkozasson. Törekedni kell arra, hogy a külön feladatokhoz olyan célokat fogalmazzunk meg, amelyek érdekessé teszik ezeket a tehetséges gyerekek számára, és amelyekről osztálytársaiknak beszámolhatnak. Komplex gondolkodásra adjon lehetőséget, történjen meg a fogalmak kialakítása, elmélyítése, ne csak ismeretmennyiség legyen. Tudja a tanultakat felhasználni, alkalmazni, lássa meg az ismeretek összefüggéseit. Legyen egyértelmű, hogy nem csak foglalkoztatjuk őket, hanem tevékenységük hasznos, értelmes, mások számára is fontos.”

A pedagógusok kiemelik, hogy a technikák megválasztásánál különös tekintettel kell lennünk a szociális készségek fejlesztésére, az ön- és társismeret, valamint az ön- és társasértékelés és más, a tehetségfejlesztést segítő szociális kompetenciák fejlesztését segítő eszközökre, amire a hagyományos módszerek nem, vagy kismértékben alkalmasak. A fejlesztésnek gátat szabhat a diák szociális vagy anyagi háttere, az iskola lehetőségeinek korlátozottsága (pl. egy vidéki, hátrányos helyzetű település intézményében), holott a tehetséges gyerekeknek tanulmányaik alatt végig szükségük van külön programokra és szolgáltatásokra.

A tehetségfejlesztés kreatív és adaptív működtetésének nehézségei

Ha tovább tanulmányozzuk a tehetséggondozás kritikus pontjait, megállapítható, hogy a kiválasztás és differenciálás mellett a tehetségfejlesztés kreatív és adaptív működtetése is nehézségbe ütközhet. A szorgalmas, de kevésbé kreatív pedagógusok merev ragaszkodása a tematikához, a megtervezett tartalomtól való elszakadás miatti félelem sokszor éppen azt veszi el a gyermekektől, hogy az érdeklődésüknek, adottságaiknak megfelelő irányba térjen el a fejlesztésük. Ezek az egyéni léptetési utak kreatív újragondolással segíthetők mind a tartalmi tervezés, mind a gyakorlati megvalósítás terén. A gyorsan változó és fejlődő gyermeki érdeklődés és képességstruktúra miatt többféle tevékenységet kell biztosítanunk a gyermekeknek, közös munkánk során aktív figyelemmel kell lennünk mellettük, hogy kialakulhasson az a bizalmi légkör, melyben képességeiket felfedezik és vállalják, ugyanakkor fel tudunk ajánlani számukra egy önálló fejlődési utat. Nem elhanyagolható kérdés a különböző, tehetségterületeken kívüli tevékenységek biztosítása sem. A feltöltődést biztosító sport, zenei vagy más művészeti tevékenységek egyensúlyt teremtenek a tehetséges gyermek számára. Ezek tervezésére, időkeret biztosítására tudatosan kell törekedni a

⁵ Vö. Turmezeyné Heller Erika: *A tehetséggondozás lehetőségei a kooperatív tanulásban*. Didakt Kiadó, Debrecen, 2011.

fejlesztés során, konszenzusra jutva a szaktanárokkal, szakemberekkel, a szülőkkel és elsősorban a gyermekkel. Ez a kiegészítő tevékenységekör a diákok egy részénél az egyéb tanulmányi terheik miatt sokszor elmarad.

A motiváció kérdése

A következő kritikus pont a *belső motiváció* kialakításának elsődlegessége. A belső hajtóerő mértéke alapvető fontosságú a tanulási folyamatban, a tehetségfejlesztésben pedig elengedhetetlen. A pedagógusok úgy vélik, hogy a jelenlegi közoktatási rendszer működése, a túlzott mértékű tananyag, az elavult oktatási módszerek és eszközök nem minden esetben alkalmasak a tehetségek támogatására. Amennyiben a gyermekben nincs meg a belső hajtóerő, a szenvedély, az akarat, akkor ön maga nem tud hozzájárulni tehetsége kibontakoztatásához. Ez a tehetségterület iránti szenvedély segíti a gyermeket a kudarcok elviselésében, valamint ösztönzi az egyre fokozottabb teljesítmény elérésére.⁶ Fontos kérdés még a tantárgyi integráció, a tantárgyköziség megvalósítása. Amíg tantárgyakat tanítunk egymástól függetlenül, gátolt a fejlesztés lehetősége, különösen akkor, ha a tehetség a mi szaktárgyunktól eltérő területen mutatkozik meg. Ebben az esetben is szoros együttműködésre van szükség a pedagógusok között. Hallgatóink igyekeznek a saját tárgyunkon belül egyéni utak, megoldásmódok keresésére, akár projekt, előadás, felolvasás, bemutatás vagy egyéb, az adottságnak megfelelő lehetőségek megtalálására, a tanulási források sokszínűsítésére. Kérdés ugyanakkor, hogy a jelenlegi tananyagmennyiség, és az általánosan elterjedt alkalmazott módszerek milyen mértékben támogatják a tehetségek kibontakoztatását? Tudjuk-e a tanulási folyamatot individualizálni?

A motiváció terén lényegi kérdés a pedagógus, valamint a szülő inspiráltsága. Hallgatóink tapasztalata alapján e két szereplő elkötelezettsége elengedhetetlenül fontos a tehetségfejlesztés terén. Jól tudjuk, hogy csak abban az esetben tudunk megfelelően hatni tanítványainkra, ha tevékenységünk során magunk is átéljük a flow-élményt. Szakmai eredményességünk fokozása érdekében gyakran ki kell lépünk komfortzónánkból, olyan feladatokat is el kell látnunk, amelyekre korábban nem véltük alkalmasnak magunkat. Ugyanakkor érhetnek kudarcok, sikertelenségek minket. Ezeknek a szakmai sikertelenségeknek a megélése taníthat bennünket arra, hogyan segítsük át diákjainkat az esetleges nehéz periódusokon, melyek a fejlődés természetes velejárói.⁷

A környezeti katalizátorok szerepe

Hallgatóink mindennapos tapasztalata, hogy az újabb tehetségmodellekben megjelenő környezeti katalizátor szerepe releváns felismerés. Az egyén és a környezete interakciója fontos faktor a tehetségfejlesztés tekintetében. Ugyanakkor

⁶ Réthy Endréné: *Motiváció, tanulás, tanítás. Miért tanulunk jól vagy rosszul?* Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp., 2003; Gyarmathy Éva: *A tehetség. Fogalma, összetevői, típusai és azonosítása.* ELTE Eötvös Kiadó, Bp., 2006.

⁷ Vö. Ackermanné Kelő Kamilla: *Értékek a pedagógus személyiségében.* Katedra. Szlovákiai Magyar Pedagógusok és Szülők Lapja. (DUNAJSKA STREDA) 2021/7. 9–11.

a pedagógiai munka során gyakran látjuk, hogy a tehetséges gyermek nemhogy utat nem tör magának, de sokszor rejtegeti kimagasló képességét, érdeklődését. Egyes vélemények szerint „sok fiatal a körülményei áldozata”. Kortársai előtt nem szeretne kitűnni, vagy családi helyzete miatt nincs lehetősége a fejlődésre. Vannak bizonyos jellemvonások, melyek elfedik a különleges képességeket. Ilyenek lehetnek az introvertált személyiség, az érzelmi élet zavara, az egyéni látásmód, magatartásproblémák, beilleszkedési nehézségek, hátrányos helyzet, kisebbségi csoporthoz való tartozás, az elvárások elleni lázadás stb. Ugyanakkor pedagógiai hátráltató tényezőként említik a divergáló gondolkodás elnyomását, a konformizmusra törekvést, a normatív értékelést, a túl direkt pedagógiai hatásrendszert, valamint a „túlsegítő” vezetést. Az érdeklődés, tanulás, tudás értéke elsősorban az iskola és a pedagógusok közvetítő tevékenységének eredménye. Meg kell találni azokat a direkt és indirekt közvetítő módszereket minden korosztály, csoport számára, amelyeknek eredményeként a tehetséget nem kizáró tényezőnek, hanem egyéni és közérdeknek tekintjük.

Hallgatóink ismerik a tehetség elkallódásának jelenségét, amely a fejlesztésben nem részesülő, elhanyagolt tehetségkezdemény elvesztését jelenti. Többen idézik Szent-Györgyi Albert gondolatát: „Van egy téveszme, hogy a lángelmét nem lehet elnyomni, az utat tör magának. Csudát tör utat! Nincs könnyebb dolog, mint a lángelmét elnyomni, mert az nagyon érzékeny. Azt úgy lehet elnyomni és taposni, mintha ott sem lett volna.” A család, a szociális helyzet sokszor hátráltatják a tehetségeket, és hiába van meg az általános értelmesség, kreativitás, speciális mentális képességek, ha a többi elem hiányzik. A szocio-kulturális öröklődés, valamint a családi minta hiánya vezethet a tehetségek elsorvadásához. Gyakorló pedagógusaink véleménye szerint a tehetséggondozásban kritikus területnek tekinthető a családi háttér minősége. A tanulási teljesítményt a szocio-ökonómiai státusz, a szociális, kulturális és gazdasági háttér egyaránt befolyásolja. Ma hazánkban sok olyan település van, ahol a gyermekek döntő többsége halmozottan hátrányos helyzetű, a család mindennapi megküzdései mellett nincs meg a kellő motiváció a tanulásra. Ezekben a családokban nem tudnak a gyermek érdekében áldozatot hozni, nincs meg a tanulásra ösztönző háttér, nem tudnak a képességek kibontakozásához optimális klímát teremteni. Az iskolába többnyire azonos társadalmi helyzetű gyermekek járnak, így a pedagógusok elsődleges feladata a felzárkóztatás, kevesebb idő és energia jut a tehetséggondozásra. A családnak jelentős szerepe van az erős énkép, önbizalom kialakításában, állandó visszacsatolást nyújt a gyermeknek, ezzel a szociális képességeit is fejlesztve. A családi mikrokörnyezet mint az értékrendszerben, az ismerethez való viszonyulásban, a feladatra való fókuszálásban, a feladatvégzésben. A szülői munka a tehetséggondozás terén összetett. Objektíven fel kell ismernie gyermeke képességeit, támogatnia kell a fejlesztést, fizikai és érzelmi támogatással kell gyermeke mellett állnia, mentorálnia kell gyermekét, sőt, sokszor az anyagi támogatás megteremtése céljából menedzselnie kell őt. Mindezen feladatokat akkor tudja maradéktalanul betölteni, ha aktívan részt vesz a gyermek életében, érdeklődik a gyermeke iránt, elfogadja sajátosságait és együttes tevékenységekben támogatja őt. A szülők iskolai végzettsége, személyisége, munkahelyi leterheltsége, a család működése, közeli és tágabb kapcsolat-

rendszere és számos egyéb ok hatással van a gyermek iskolai teljesítményére, ezért különösen fontos a pedagógus számára a gyermek mikrokörnyezetének alapos megismerése.⁸

A tehetségfejlesztés időigényes feladat. A lemaradást felzárkóztatással kompenzáljuk, melynek következményeként a tehetséges gyermekekre kevesebb figyelem jut. A pedagógusszakma az alulbérezés problémájával küzd, sokan kénytelenek túlmunkákat vállalni anyagi biztonságuk érdekében. Gyakorló pedagógusaink panasza, hogy a kötelező 22-26 tanórán felül már nem tudnak több terhet vállalni. A tehetséggondozásra azonban időt kell szánni, mely probléma megoldására az órakedvezmény jelentheti a megoldást.

Hallgatóink véleménye és tapasztalata szerint a család, a kortársak, illetve egy-egy nagyszerű tanár állhat a géniuszok mögött. Olyan *pedagógus*, aki *szakmailag felkészült*, képes a teljesítmény és a képesség elkülönítésére, rendelkezik a tehetségazonosítás eszközrendszerének felhasználói szintű ismeretével, valamint megfelelő idő- és energiakapacitással, szociálisan érzékeny, s képes a gyermek személyiségét komplexen tekinteni. Megfelelően kreatív, a tematikán változtatni képes, a gyermekekkel és a szülőkkel együttműködésre törekvő személy. Az együttműködés alapja az őszinteség, valamint a kongruencia. A *hiteles pedagógusnak* tettei igazolják szavait. Látszik, hogy a tehetséggondozás a korábbiaktól eltérő, új típusú pedagógusszerepeket, kompetenciákat kíván meg. Az ideális pedagógus mára mentorrá vált, akinek vállát már nem csupán az ismeretátadás terhe nyomja. Hallgatóink kitérnek a pedagógus kívánatos személyiségjegyei közül a *segítő szándék* jelentőségére. Ez egyrészt jelenti azt a kutatómunkát, mely keresi, felismeri, támogatja az egyedit, másrészt azt a bátorságot, mely nem ijed meg a szabálytalantól, az egyedi eljárási utaktól, az átlagtól eltérőtől. A kapcsolatrendszer kialakításánál törekednünk kell a nyugodt, érdeklődő, lelkesedő és lelkesítő atmoszféra megteremtésére.

Sajátos személyiségjegyek mint gátló tényezők

A tehetséges diák szocio-emocionális sajátosságai is gátolhatják a fejlesztést. Viselkedésük nem konform, nem fogadják el a tekintélyalapú irányítást, ami hazánkban még mindig jellemzője a pedagógiai módszertannak. Gyakran provokatívak, vállalják másként gondolkodásukat, nagy igazságérzetük miatt gyakrabban kerülnek társaikkal, vagy tanáraikkal konfliktusba. A viselkedéskultúra javítása ugyanúgy része a személyiségfejlesztésnek, mint a helyes önismeret, vagy a motiváció kérdése. Kritikus szakasz a kamaszkor, amikor az iskolai hatásoknak ellenállva, a családi háttértámogatás esetleges hiányában a korábban tehetségesnek ígérkező diákok teljesítménye jelentősen visszaeshet. Ugyanakkor az sem mindegy, hogy a tehetséges gyermek hogyan viszonyul saját tehetségéhez. Sok hallgatói válaszban megfogalmazódik, hogy az osztálylégkör javítására törekedve igyekeznek egyrészt a tehetség számára az önelfogadást segíteni, másrészt a többi gyermeknek is törekednek megteremteni azt az elfogadó

⁸ Bővebben: Dávid Mária–Dávid Imre: *A tehetségígéreték keresése, azonosítása*. In: Szabó Zsuzsa (szerk.): *A tehetség kézikönyve*. Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége, 2019. 105.

környezetet, hogy a tehetségesebb tanuló gyors és helyes válaszai ne szegjék kedvét a gondolkodásnak és a problémamegoldásnak. Az osztálylétkör javítására lehetőség van annak ösztönzésére, hogy a tanulók az egyes tárgyakból korrepetálják egymást, így válhat a tehetséges gyermek tálentuma közkinccsé.

Tehetségfejlesztés mint keresztyén kötelezettség

Egyetemünk arculatából adódóan hallgatóink jelenetős része gyakorló keresztyén. Fontosnak tartjuk, hogy ebből az aspektusból is megismerjük nézeteiket. A tehetségfejlesztéshez való viszonyulásuk alapja a tálentumok példázatában jelenik meg. A tehetség adomány, amelyet kegyelemből, cél érdekében kaptunk és amelynek gyarapításáért felelősek vagyunk. A Máté evangéliuma 25, 15-ben a gazda elutazik és három szolgájjára bizza vagyonát. Az első két szolga megduplázza a rá bízott tálentumokat, míg a harmadik elássa, s a gazda visszaérkezésekor ugyanakkora összeget ad neki vissza. Ezt a példázatot az elmélettel összhangban magyarázva egyik hallgatóink kifejti, hogy a tehetség az adottságok, a motiváció, a kreativitás, valamint a külső tényezők és katalizátorok együttes megjelenése által bontakozik ki, és számos esetben Czeizel-által sors faktornak nevezett tényezőegyüttes hatására erősítést nyer, ellenkező esetben visszafejlődhet. Itt jelenik meg a keresztyén pedagógus felelőssége, aki sáfára a rábízott tehetségnek. Felelős a kibontakoztatásért, és erkölcsi kötelessége az isteni adomány kiteljesítésére törekvés. Nem lehet közömbös a tehetségkezdeménnyel szemben, mint ahogy általában embertársaival szemben sem. Korábbi fejezetben szóltunk a versenyzetetéssel kapcsolatos nézetekről. Két alapfogalom körvonalazódik a gondolatsorokból. Első a kiszámíthatóság, mely azt jelenti hallgatóink számára, hogy a tanulót biztosítani kell arról, hogy értéke nem a versenyeredménytől függ. Ehhez keresztyén pedagógusaink közül többen az ima lehetőségét választják. A verseny előtt hálát adnak a tehetségért, a felkészülés lehetőségéért, s segítséget kérnek, hogy a tanulók tudásukat a lehető legsikeresebben kamatoztassák. Ehhez szorosan kapcsolódik a hála, mely független kell, hogy legyen az eredménytől. Hálát a keresztyén pedagógusaink akkor is megfogalmazznak tanítványaikért és tanítványaik hallatára, ha egy versenyen nem szerepeltek sikeresen. Az Istenbe vetett bizalom mértéke nem a sikerek számától és mértékétől függ. Másik körvonalazódó fogalom a helyes önértékelés. Értéke nem sikereimtől, eredményeimtől függ, hanem Krisztus értem hozott áldozatától. Kapott tálentumaimat hálából kamatoztatom Isten dicsőségére, embertársaim javára. Egy hallgatónk megfogalmazásában:

„Isten számára mindannyian fontosak vagyunk. Mindenki kapott valami-féle tálentumot, amit kamatoztathat, sőt egyenesen kötelessége is kamatoztatni élete során. Számomra nagyon fontos, hogy tudatosítsam a tehetséges gyerekekben, tehetségüket ne kizárólag öncélúan használják. A tehetség felelősség, amit az egyéni boldogulás mellett a közösség céljainak elérése érdekében kellene állítani. Talán ez az elvárás ütközik leginkább a mai társadalmi szokásokkal, „elvárásokkal” és gyakran a szülők törekvéseivel is.”

Összegezve az elmondottakat láthatjuk, hogy a képzés kezdetén a hallgatók már rendelkeznek némi gyakorlattal a tehetségazonosítás terén, egyes tehetségazonosításra használható tesztek ismerik, használják. Pontosan látják az azonosítás folyamatjellegét és komplexitását. Tapasztalataik alapján ismerik a tehetséges gyermek jellemző tulajdonságait, nevelésük buktatóit már többen tapasztalták. Nagy eredménye a pedagógiai tudományos fórumoknak, hogy egyes fogalmak, mint pl. a diszszinkronia vagy az alulteljesítés a pedagógiai szakszókincs részévé váltak, s melyek ismerete miatt nem hanyagolódnak el tehetségek.

A gyakorló pedagógusok tudják, mely fejlesztő programok állnak rendelkezésre, de a módszertani repertoár szélesítése szükséges. Egyes tanulási technikák, a kooperatív módszerek gyakorlati alkalmazása és az önismeret fejlesztése tekintetében mindenképpen jó lenne kiegészíteni a pedagógiai alapképzésen tanult korábbi ismereteket. További igényként merült fel a tanácsadói szerepkör tisztázása, a lehetőségek és feladatok megismerése, melyekkel kapcsolatban mára számos hazai és idegen nyelvű szakirodalom áll a hallgatóink rendelkezésére.

A szakmai életút során hosszabb-rövidebb ideig kísérhetjük tanítványainkat saját útjukon. Közben néha megadatik, hogy találkozhatunk egy-egy kiváló tehetségű gyermekkel, akinek vezetése, képességeinek kamatoztatása komoly szakmai kihívás, fejlődésének látványa, kibontakozása ugyanakkor ámulatba ejtő csoda. Teljesítünk, küzdünk, versenyzünk, és sokszor ámulunk. Azt kívánjuk már végzett és leendő hallgatóinknak, hogy tudják a nálunk szerzett ismereteiket olyan módon kamatoztatni, hogy minél több tehetség kerüljön napvilágra általuk. Akkor mi is jól sáfárcodtunk. A gondolat sor lezárásaként egy hosszabb hallgatói választ szeretnék megosztani az olvasóval:

„Diákjaink tehetsége is adomány számunkra, a kibontakoztatását saját pedagógiai életutunk feladatának kell tekintenünk. A küzdeni tudásban számomra a türelem, a kitartás, az adott saját képességen, állapoton való túljutás, önmagam meghaladása lényeges és nem a másik emberé. Ha ezt helyesen értelmezem és formálom magamban, akkor már nem a másik legyőzése a fontos, hanem önmagamé, és azt magammal, nem a társadalommal kell elrendeznem. Ha tudom, hogy mindent megtettem egy folyamatban, ami tőlem tellett, következetesen energiákat mozgósítottam egy dologért, nyugodt lehet a lelkiismeretem és ez lehet számomra siker. A vállalt felelősségek és utak teljesítése. Számomra így értelmezett a küzdeni tudás fontossága és a cél elérése. És még valami hitben járó emberként. Hogy az úton magam mellett építsek, és ne romboljak, ha lehet. Hogy úgy tehessek hozzá magamhoz bármilyen téren, hogy közben másnak ne ártsak. Ezt a példát mutatom a körülöttem élőknek és ezt tanítom a gyermekeknek is. És hiszem, hogy ezek a célok lehetnek jók arra, hogy felszabadítsanak a pozitív cselekvésekre. Ez a győzelem és út egysége és nem ellentmondása számomra.”

Irodalom

- Ackermanné Kelő Kamilla: *Értékek a pedagógus személyiségében*. In: *Katedra*. Szlovákiai Magyar Pedagógusok és Szülők Lapja. (DUNAJSKA STREDA) 2021/7. (28. évf.) 9–11.
- Dávid Mária–Dávid Imre: *A tehetségígérettek keresése, azonosítása*. In: Szabó Zsuzsa (szerk.): *A tehetség kézikönyve*, Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége, 2019.
<https://tehetseg.hu/sites/default/files/kezikonyv/nkmindo.pdf>
- Gyarmathy Éva: *A tehetség. Fogalma, összetevői, típusai és azonosítása*. ELTE Eötvös Kiadó, Bp., 2006.
- Harmatiné Olajos Tímea: *Tehetség és szocio-emocionális fejlődés*. Géniuszműhely–Didakt, Debrecen, 2011.
- Herskovits Mária: *Mit kezdünk a tehetséggel? Iskolakultúra*, 2005/4. 25–36.
- Nagy József: *Kompetencia alapú kritériumorientált pedagógia*. Mozaik Kiadó, Szeged, 2007.
- Réthy Endréné: *Motiváció, tanulás, tanítás. Miért tanulunk jól vagy rosszul?* Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp., 2003.
- Turmezeyné Heller Erika: *A tehetséggondozás lehetőségei a kooperatív tanulásban*. Didakt, Debrecen, 2011.

**THE CRITICAL POINTS OF TALENT MANAGEMENT FROM THE
TEACHERS' POINT OF VIEW**

The study presents research conducted among KRE PK Talent Development Teacher students with several years of pedagogical experience. We gained insight into students' preconceptions and practice related to talent management with a series of questions. The sample included the entire range of the public education system (kindergarten teachers, teachers, specialist teachers). Our results show that those coming to the training have some experience in talent identification and nurturing. They see the process nature and the complexity of identification. They know which development programs are available, however, it is necessary to broaden their methodological repertoire. With regard to particular learning techniques, the practical application of cooperative methods and the development of self-knowledge, it is necessary to expand the previous knowledge gained through basic pedagogical training. Furthermore, a need emerged to clarify the role of consultants in talent management, which we will be given more emphasis during trainings in the future.

Keywords: talent development teacher, talent management, development, learning techniques